

Perspektivne mogućnosti za povećanje mliječne proizvodnje na dobrima

Opće karakteristike današnje govedarske proizvodnje na imanjima

Govedarstvo na našim dobrima ima oznake dopunske grane zastupljene negdje jače, negdje slabije, u odnosu na druge grane poljoprivrede. Kraj takvog stanja mi nemamo u intenzivnom smislu riječi ni jednog govedarskog dobra u zemlji. Broj goveda na poljoprivrednim dobrima je malen, pa iako postizemo visoke, negdje i rekordne prinose mlijeka kod krava na dobrima, imamo nizak prinos mlijeka po jedinici površine. O rijetkoj naseljenosti dobara govedima rječito govori podatak, da na približno 88.000 ha obradive površine državnih dobara u Hrvatskoj imamo svega oko 14.000 krupnih goveda t. j. 0,16 krupnih grla po 1 ha obradive površine. Kraj ovakvog stanja, t. j. dokle god imamo mali broj goveda, ne možemo govoriti o intenzivnosti govedarske proizvodnje na dobrima. Kad na jednom imanju, koje ima površinu od 1.000 ha zemlje, držimo svega 100 krava, gotovo je od sporedne važnosti, da li će te krave davati na godinu produkciju od 3.000 ili 4.000 litara mlijeka, jer je i u jednom i u drugom slučaju robna proizvodnja niska, jedva će se što izmijeniti u strukturi prihoda dobra kao cjeline, jer to dobro ne može živjeti od mlijeka, koje proizvodi tako mali broj krava. Bez obzira na to, što se na velikom broju dobara u Hrvatskoj postiže visoka proizvodnja mlijeka po kravi, ne može se govoriti o intenzivnosti govedarske proizvodnje na ovim dobrima kraj fakta, da u prosjeku dobara Hrvatske proizvodimo na godinu svega 205 litara mlijeka po 1 ha obradive površine. Ne smijemo se dakle suviše zanositi time, što smo prošle godine na Božjakovini i Brestovcu proizveli 4.000 kg mlijeka, na nizu dobara iz osječkog basena preko 3.000 kg od krava domaće pasmine, jer smo time samo pokazali, da na dobrima postoje uvjeti za visoku mliječnu proizvodnju, i da te uvjete možemo i znamo iskoristiti. S druge strane u I. i II. rajonu — a to su poljoprivredno najvažniji tereni u Hrvatskoj, gdje se i nalazi najpretežniji dio dobara — danas nije ništa neobično, da se proizvede 80, pa čak i do 100 mtc suhe mase djetelinsko travnih smjesa ili lucerke po 1 ha, a to su prinosi i za zapadnoevropske pojmove visoki. Iz ovog proizlazi, da na dobrima znamo i možemo postići visoki prinos krme po jedinici površine, pa da isto tako znamo i možemo postići visoku proizvodnju mlijeka po kravi, a to su bitni preduvjeti za intenzivnu govedarsku proizvodnju. Prema tome imamo jasan odgovor na pitanje, ima li na dobrima uvjeta za intenzivnu, robnu, mliječnu proizvodnju. Drugo je pitanje, da li hoćemo, i u kolikoj mjeri interesi zajednice traže,

da perspektivni plan razvoja pojedinih dobara usmjerimo u pravcu intenzifikacije mliječne proizvodnje. U ocjeni toga će svakako morati doći u obzir lokacija tog dobra u odnosu na blizinu potrošnog centra, prerađivačke mliječarske industrije, prometnih veza, i da li je to dobro u kraju, gdje je zajednica više zainteresirana za proizvodnju žitarica ili drugih poljoprivrednih proizvoda nego mlijeka. Na našim dobrima nemamo diferencirane govedarske proizvodnje, koju uvjetuju gore spomenuti faktori. Strukturu stada (odnos krava na dobru kraj Zagreba ili u nekoj slavonskoj zabiti. Mliječne farme nemamo nijedne u zemlji, čak ni ondje, gdje to svi uvjeti predestiniraju. Poslužiti će se jednim eklatantnim primjerom našeg šematizma u radu. Na 25-om kilometru željezničke pruge i asfaltne ceste od Zagreba potrošnog centra od 400.000 stanovnika nalazi se Poljoprivredno dobro Božjakovina. Tla ovog dobra su hladna i teška, nezgodna za uzgoj okopavina. Iz tih razloga tlo ovog dobra nije prikladno ni za povrće, jer vegetacija u odnosu na Zagreb i njegovu najbližu okolicu, zaštićenu Zagrebačkom gorom, kasni u Božjakovini za 15 dana, pa radi kasnijeg izlaženja s povrćem na pijacu Božjakovina ne može izdržati konkurenciju zagrebačkih vrtlara. Prinosi žitarica su niski i kreću se u prosjeku zasijanih površina 10—12 mtc po ha. Prinosi krmnog bilja djetelinsko-travnih smjesa vanredno su dobri, kreću se od 70—80 mtc suhe mase po ha. Raspored oborina (830 mm) po mjesecima na ovom dobru u tolikoj je mjeri povoljan za intenzivan rast trava, da podsjeća na Friziju. Dobro ima površinu od 700 ha, moderne i dobre staje za smještaj 500 krava, tavanski prostor nad stajama dovoljan, da se spremi balirano sijeno sa svih površina pod krov, silotornjeve kapaciteta za preko 70 vagona, i kraj svega toga tvornicu žeste s kapacitetom džibre od 300 hl na dan. Ovo dobro ima dakle sve uvjete, da se gotovo bez ikakvih ulaganja razvije u naj-intenzivniju mliječnu farmu, koja bi na godinu davala uz današnju produkciju krava 2,000.000 litara mlijeka. Kad bi se do krajnosti nategle žice u intenzifikaciji mliječne proizvodnje na ovom dobru, t. j. kad bismo odgoj podmlatka u mliječnom periodu povjeravali drugom susjednom dobru, a to bi se i moglo, i kad bismo umjesto sadašnjih domaćih krava imali mliječnu pasminu, mala Božjakovina mogla bi da na godinu proizvede blizu 3,000.000 litara mlijeka, a ta je produkcija gotovo ravna sadašnjoj prosječnoj godišnjoj produkciji svih uprava velikog Belja. Sa ovim količinama mlijeka Božjakovina bi mogla da ozbiljno utječe na formiranje cijena mlijeku na zagrebačkom tržištu. Umjesto da se ide tim putem, Božjakovina je još pred 2 godine slala na zagrebačko tržište danomice svega 170—180 litara mlijeka, a proizvodnja krava bila je 1.500—1.800 litara po kravi na godinu. Zadnje dvije godine napravljen je nagli zaokret u smislu iznesenih izlaganja, pa je proizvodnja tih istih krava (nismo kupovali krave) u prošloj godini iznosila u prosjeku po kravi 3.986 kg mlijeka (14 kg manje od 4.000 kg), a to su svakako vrhunske tekovine kod ove pasmine krava u zemlji. Za nepune dvije godine, kako vidimo,

produkcija krava u Božjakovini povećala se u prosjeku po kravi za preko 2.000 litara mlijeka na godinu. Iz ovog primjera se vidi, kako su široki putovi, koji vode do proširenja robne mliječne proizvodnje.

MOGUĆNOSTI MLIJEČNE PROIZVODNJE NA DOBRIMA

Realniju ocjenu mogućnosti proizvodnje mlijeka na dobrima ne možemo dati odvojeno, bez pogleda na ukupne mogućnosti proizvodnje mlijeka na svim sektorima u zemlji. Polazeći od ovoga trebamo imati na umu činjenicu, da je svega 3% stočnog fonda u ovoj zemlji na društvenom sektoru, a 97% stoke da je na individualnim domaćinstvima. Dokle god postoji taj omjer u stočnom fondu između društvenog i privatnog sektora, moći ćemo iznositi lijepe primjere ovog ili onog dobra u postizanju mliječne proizvodnje, moći ćemo navoditi rekordne prinose pojedinih stada i najveće domete u proizvodnji kod pojedinih krava, ali kraj svega toga tržište ne će biti preplavljeno mlijekom sa drž. dobara. Navodim primjer: kad bismo htjeli opskrbiti Zagreb samo mlijekom sa državnih dobara i da prosječno svaki stanovnik Zagreba (400.000 ljudi) dobije 3 dcl mlijeka na dan, Zagreb bi trebao svaki dan 120.000 litara mlijeka ili na godinu 438.000 hektolitara. Za ovu produkciju mlijeka Zagreb bi trebao 15.000 krava prosječne mliječnosti od 3.000 lit. i uz uvjet, da svaki mlaz mlijeka uključivši i ono mlijeko, što ga posiše telad — dođe u Zagreb. Poznato je, da je na svakom gospodarstvu potrebna izvjesna količina mlijeka za othranu teladi i za potrebe tamošnjih ljudi. Ta je količina vezana za proizvodni objekt i, ne dolazi na tržište. Skromno uzevši, to za gospodarstvo vezano mlijeko iznosi 1/3 godišnje bruto proizvodnje krava. Iz ovog proizlazi, da naprijed navedeni broj krava, potreban za opskrbu Zagreba, treba povećati za jednu trećinu (5.000), pa bi izašlo, da za normalnu opskrbu Zagreba mlijekom treba 20.000 krava navedene produktivnosti. Poznato je, da na svim dobrima u Hrvatskoj nemamo ni polovinu toga broja krava (oko 8.000), a odatle proizlazi, da za opskrbu Zagreba, samo 1 grada u zemlji, ne bi bila dovoljna sadašnja proizvodnja mlijeka sa svih dobara u Hrvatskoj, zajedno, sa svim dobrima u Srbiji i Vojvodini. Nemila je to konstatacija, ali istinita! Ovo nam pokazuje, kako je iluzorno misliti, da ćemo problem kantara u gradovima riješiti prilikom prilivom mlijeka sa drž. dobara uz uvjete sadašnje proizvodnje na dobrima i sa sadašnjim brojem krava na imanjima.

Kakav je izlaz iz ove situacije?

U sadašnjoj fazi razvoja polj. dobara treba modernizirati proizvodnju na dobrima kako bi se povećala produktivnost površine s jedne strane, a povećao fond goveda s druge strane. U ovom pravcu treba napraviti nagli zaokret. Sadašnju bezličnost proizvodnje na dobrima, koja se očituje u tome, što su sve grane dopunske, a ni jedna glavna, koju bi druge grane upotpunjavale, treba da zamijeni u većoj ili manjoj mjeri već prema prilikama i uvjetima — specijalizirana pro-

izvodnja. Sigurnu perspektivu razvoja imat će ona dobra, koja se opredijele za forsiranje samo one grane proizvodnje, koju uvjetuju prirodni faktori (tlo i klima) s jedne strane, geografski položaj i lokacija dobra s druge strane, pa prometne veze za plasiranje proizvodnje s treće strane. Ova klasična pravila za uspješan razvoj bilo koje poljoprivredne grane nedovoljno smo imali pred očima pri dosadašnjoj organizaciji polj. proizvodnje na dobrima, a posljedica je, da proizvodimo svega pomalo, a ničega dovoljno. Prvi korak u pravcu stvaranja moderne, racionalne proizvodnje na dobrima u sadašnjoj fazi razvoja sastoji se dakle u tome, da se odredi pravilan perspektivni pravac polj. dobra, koji će mu omogućiti najveću produktivnost raspoloživih površina.

U tom pravcu čine se značajniji napori na nekim našim naprednijim dobrima (Božjakovini i Belju) ali je taj put sa šireg gledišta dobara posmatrano prespor, pa mu treba prići pojačanim intenzitetom i na širem frontu.

Kakvi su izgledi za intenzivnu govedarsku proizvodnju na dobrima?

Ako bismo htjeli odgovoriti na pitanje, koja naša dobra imaju uvjete da budu muzni govedarski objekti, mogli bismo dati i ovakav odgovor: sva ona dobra, koja mogu proizvesti dovoljne količine kvalitetne kabaste krmne. Iz prijašnjih izlaganja vidjeli smo, da u području naših dobara (I. i II. rajon) bez osobitih napora možemo po hektaru postići 80—100 mtc suhe mase lucerne ili djetelinsko-travnih smjesa. Ova količina krmne raspoređena u ishrani preko godine u obliku zelene krmne, sijena i silaže, uz uvjet, da se dobro spremi, dovoljna je da prehrani dvije dobre krave, koje će uz minimalni dodatak koncentrata dati na godinu po 4.000 kg mlijeka svaka ili zajedno 8.000 kg mlijeka po hektaru krmne površine. Prema tome, ako bi nam se postavilo pitanje, a ono se i postavlja, da li državna imanja mogu proizvesti sa jednog hektara krmne površine 8.000 kg mlijeka, naš bi odgovor bio: mogu, i to ne na jednom dobru, nego na velikom broju naših dobara u I. i II. rajonu. Kada se može ta proizvodnja postići? Odmah, ako se tim dobrima stručno upravlja. Prema tome ovaj zadatak, bio na prvi pogled ma kako težak, nije nerealan, za najpretežnji dio naših dobara nije nedostiživ. U vezi s ovim zadatkom želio bih se osvrnuti na nj i s druge strane, radi toga, što je kod nas u zadnje vrijeme pojam intenzivnosti mliječne proizvodnje postao zamagljen, jer se kod prosuđivanja intenzivnosti mliječne produkcije služimo različitim mjerilima, koja se u konačnom sudu ne podudaraju, kao na pr. mjerilo intenzivnosti na temelju godišnjeg prosječnog prinosa po kravi, na temelju prinosa po jedinici krmne površine i na temelju obradive površine. Intenzivnu mliječnu proizvodnju ima samo ono dobro, koje radi s punim kapacitetom, a pod tim se razumijeva držanje maksimalnog broja krava, koji dozvoljavaju ukupne (obradive) površine toga dobra, i da se od tih krava preko godine postiže maksimalna produkcija, koju uvjetuju nasljedne osobine pasmine tih krava. Samo takva dobra mogu davati robnu pro-

izvodnju. Poslužiti ću se još jedanput primjerom, koji sam spomenuo. Ako neko dobro na 1.000 ha obradive površine drži 100 krava, pa makar kako visoku produkciju postizao od tih grla, ono nema intenzivnu proizvodnju mlijeka, jer radi s nepotpunim kapacitetima. Isto tako, kao što ne može biti jedino mjerilo za prosuđivanje intenziteta mliječne proizvodnje produkcija prosječne krave, a da se pritom ne vodi računa, kolik je taj broj krava u odnosu na veličinu objekta, na kojem se proizvodi; na isti način ne može se davati sud o tome, da li je neki objekt u govedarskom smislu intenzivan ili ne samo na bazi prinosa mlijeka po krmnim oraničnim prinosima, ne vodeći računa, kolike su te krmne površine u odnosu na ukupne obradive površine. U gornjem slučaju spomenuto dobro moglo je držati 100 krava i postići njihovu visoku produkciju na svega 50 ha krmne površine, ali to nam ne daje pravo, da mijenjamo svoj prijašnji sud o tome dobru kao govedarskom objektu, pa da ga nazovemo onim, što ono nije, t. j. mliječnim objektom.

U svijetlu naprijed navedenih činjenica, a uz uvjet, da forsiramo mliječnu proizvodnju s punim kapacitetom površine, pokazuje nam se navedeni zadatak proizvodnje od 8.000 kg mlijeka po ha krmne površine znatno složen i teži, nego što se u prvi mah čini. Da on zaista nije lak, evo primjera s najmliječnijeg područja na svijetu: na 272.000 ha obradive površine, od čega 232.000 ha krmnih površina (zasijani pašnjaci i livade) holandske frizije drži 243.000 krava, dakle približno 1 kravu po krmnom hektaru. Prosječna proizvodnja tih krava je 4.350 kg mlijeka, pa je i prinos mlijeka po hektaru krmne površine tolik, odnosno nešto je veći, pa iznosi oko 4.500 kg. Naš zadatak prema tome nije nimalo lak, ako je formuliran tako, da u kratkom vremenu na dobrima dosegnemo i gotovo dva puta prestignemo proizvodnjom mlijeka najmliječniju zemlju na svijetu. Ovo je drugi oblik ovog zadatka, pa ako ga realno ne ocjenjujemo s pozicija svojih snaga i mogućnosti, lako bi mogao izazvati malodušje. U ocjeni mogućnosti ovakve produkcije moramo priznati, da nam se svima pomalo mračni vid, jer je nigdje kod nas na dobrima nismo vidjeli, a teško da tako intenzivnu produkciju možemo sebi i predočiti u uvjetima, gdje naša dobra proizvode u prosjeku mlijeko sa 10 do 15% svojih realnih mogućnosti. Ovdje nam se ponovo nameće pitanje stvaranja manjeg broja mliječnih farmi, gdje postoje objektivni uvjeti za to, na kojima bismo mogli pokazati, do koje je mjere u našim uvjetima moguće intenzificirati mliječnu proizvodnju, ocijeniti njezinu rentabilnost i korisnost, uhodati organizaciju proizvodnje, organizaciju ishrane i rada, te plasman robe na tržištu. Ovakva moderna farma pod dobrim stručnim vodstvom koristila bi nam i pokazala u praksi više od mnogih škola i inostranih primjera. U sadašnjoj fazi razvoja naših dobara za nas više nije toliko interesantno ispitivati maksimalne proizvodne potencijale pojedinog stada, jer smo to proveli i postigli s domaćom pasminom na nizu dobara, koja produciraju 3.500, 3.800 čak i 4.000 kg mlijeka. Mi dakle već znamo proizvodni domet naših krava, i po tome treba samo nastaviti rad,

naročito na onim dobrima, koja još dotle nisu stigla. U proizvodnji želimo sad vidjeti na imanju modernu, suvremenu mliječnu farmu u punom pogonu svih proizvodnih kapaciteta, ne samo u pogledu tla, nego i u pogledu stoke. Toga nemamo ni na jednom dobru, a bez toga se ne može ni zamisliti intenzivna mliječna proizvodnja.

Proizvodnja mlijeka za tržište

U koliko su naše sadašnje proizvodne mogućnosti za opskrbu tržišta mlijekom skromne, jasno pokazuje navedeni primjer o opskrbi Zagreba. To nikako ne znači, da s tog gledišta moramo promatrati proizvodne mogućnosti naših dobara i u budućnosti. Kad bismo tako mislili, ne bismo imali nikakve perspektive, a mi imamo velike, vrlo velike mogućnosti za razvoj ove grane na dobrima. Već to, što naša dobra predstavljaju organizirane krupne proizvodne jedinice sa aroniranim površinama i stručnim vodstvom, daje nam znatne prednosti u krajnjem dometu proizvodnje u odnosu na individualne male posjede kod nas i vani.

Ako je zajednici stalo do toga, da naša dobra budu govedarski objekti i za tu namjenu pruži potrebnu pomoć u nabavi dovoljnog broja krava i opreme, dobra će moći sadašnju brutto proizvodnju za kratko vrijeme povećati za nekoliko puta. Deficitarnost tržišta u opskrbi mlijekom u našim uvjetima vezana je uglavnom na mali broj velikih gradova, dok se u manjim gradovima naseljenim poluseljačkim stanovništvom taj problem redovno ne pojavljuje u akutnom obliku, izuzev neka mjesta u području Krša. Mi bismo dakle, ako zajednica skupa s nama u tom pravcu učini potrebne napore, ubrzo mogli riješiti pitanje deficitarnosti tržišta u svježem mlijeku, tržišnim višcima s državnih dobara, a povrh toga ostale bi nam i znatne količine mlijeka, koje bismo mogli preko prerađivačke mliječne industrije preraditi u maslac i sir.

Rentabilnost mliječne proizvodnje

U uvjetima samoizdržavanja dobara razvoj govedarstva zavisi — a to će biti i ubuduće — od toga, uolikoj se mjeri isplati forsirati ovu granu. Istinski temelji za razvoj bilo koje poljoprivredne grane, pa tako i govedarstva, postavljeni su tek onda, kad je kolektivu očita korist, koja se razvojem te grane postiže. Dokle god ekonomski momenat nije izrazito jasan, mi ćemo se moći svaki dan uvjeravati i razuvjeravati o korisnosti proširenja govedarstva na dobrima. U vezi s ovim problemom treba imati na umu dvoje:

1. indeks povećanja otkupne cijene mlijeka u odnosu na predratni nivo niži je kod mlijeka neko kod ostalih poljoprivrednih proizvoda (meso, jaja, žita . . .);
2. pojas rentabilnosti proizvodnje mlijeka, pod čim se razumijeva donja i gornja ekonomska granica, u kojima se jedino isplaćuje proizvoditi mlijeko u našim uvjetima, individualno je vezan na mliječno gospodarstvo, jer su uvjeti mliječne proizvodnje i na dobrima najužeg rajona heterogeni.

Odavle proizlazi, da visoka produkcija ne mora biti uvijek i rentabilna, pa prema tome nema osnove, da dva dobra s jednakom godišnjom produkcijom po kravi ocjenjujemo jednako i sa postizanja financijskog efekta. Na ovo djeluju mnogi, u našim uvjetima proizvodnje varijabilni faktori. Različiti su tereti amortizacije, ako proizvodimo u popunjenim stajama ili su te staje upola prazne, da li su nove ili su to stare staje. Nije svejedno, da li forsiramo produkciju koncentratima ili imamo kvalitetnu osnovnu hranu pa možemo štedjeti koncentrate. Nisu to jedini razlozi, koji uvjetuju različitu proizvodnu cijenu koštanja mlijeka kod dobara s jednakom produkcijom. Tu je i udio općih troškova, koji zavisi o poslovanju i razvijenosti drugih grana, zatim procentualni udio troškova za hranu u strukturi ostalih troškova proizvodnje i t. d. Na svim dobrima su različiti uvjeti, pa je u našim uvjetima vrlo teško govoriti makar i za najuži rajon dobara o granicama rentabiliteta, koje bi bilo zajedničko za veće skupine dobara, kao što to može kategorički iznositi na pr. Breimer za izjednačene uvjete u Švedskoj, kad tvrdi, da je gornja granica 4.000 kg. ili Witt za najmliječnije sjeverno područje Njemačke, kad kaže, da je gornja granica 5.000 kg mlijeka po kravi. U našim uvjetima bit će možda ekonomski opravdano stati kod proizvodnje od 3.000 kg, ako gospodarstvo ima za zimsku ishranu, a ta je u konačnom efektu proizvodnje najbitnija, samo kukuruzovinu i kisele repine rezance. Drugo dobro će uz kvalitetnu djetelinsku silažu i skromniji kvalitet koncentrata moći ići pod sam višak proizvodnih mogućnosti krava, a treće će uz još bolje prehrambene uvjete moći ići s proizvodnjom i na sam višak, ako su ostali proizvodni uvjeti ovih dobara podjednaki.

Različitost uvjeta, o kojima je gore riječ, objektivno uvjetuje i različitost proizvodnih cijena litre mlijeka na pojedinim dobrima. Kalkulacija proizvodne cijene litre mlijeka na dobrima s jedne strane i polučena prodajna cijena s druge strane treba da nam u osnovi pruže sliku o tome, da li ova grana posluje s pozitivnom ili s negativnom bilancom. Činjenica je međutim, da nam često puta i najpedantnija kalkulacija ne daje sliku rentabilnosti govedarske grane na dobru, jer se neki elementi u troškovima, koji bitno utječu na proizvodnu cijenu uzimaju svojevolarno, kadšto po tržišnoj cijeni, kadšto po proizvodnoj, a to uvelike otežava donošenje točnog suda o rentabilnosti ove grane. Ne ulazeći u kalkulacije, ja bih govoreći o rentabilnosti krava na dobrima, iznio samo jednu sliku s jednog dobra smještenog u blizini grada. Prosječna proizvodnja krava na ovom dobru iznosi 4.000 litara mlijeka, a prodajna cijena mlijeku 31 dinar, franko staja. Iz ovog proizlazi, da je godišnja vrijednost proizvodnje u prosjeku od svake krave na ovom dobru slijedeća:

4.000 l	mlijeka	à 31 Din	= 124.000.— Din
10.000 kg	gnoja	à 2 Din	= 20.000.— Din
	vrijednost teleta	à 8.000	= 8.000.— Din
Ukupna god. vrijednost proizvodnje			152.000.— Din

Tržna cijena takvih krava u prošloj godini bila je na sajmovima oko 100.000.— Din (zaboravimo na to, da ta krava u seljačkim uvjetima daje mnogo manju produkciju). Ako na našim dobrima u redovnim uvjetima proizvodnje možemo uzgajati krave, čija je vrijednost proizvoda preko godine 1,5 veća od njihove vlastite vrijednosti, onda ta proizvodnja mora biti i rentabilna. Naravno, tu su iznesene samo neke strane pogleda na rentabilnost krava na dobrima.

ZAKLJUČAK

Realnu mogućnost za razvoj govedarstva na imanjima imat ćemo, ako polazimo od sadašnjeg stanja:

produkcije krava
proizvodnje krme i
rentabilnosti.

Proizvodnja krava na našim dobrima poboljšava se od godine, do godine, pa je već sada na velikom broju dobara prešla 3.000 l po kravi, a to je već evropski nivo za pasminu, koju držimo. Ovo pokazuje, da se možemo služiti proizvodnim mogućnostima krava na imanjima u potpunom opsegu ili blizu granica tog opsega.

Prinosi krmnog bilja, koje sada postižemo na našim boljim dobrima (80—100 mtc suhe mase sijena), omogućuje nam ishranu dviju krava najviše produkcije sa svakog hektara krmne površine. Ako krmu, koju dobijemo sa 1 ha, unovčimo preko mlijeka kao finalnog produkta, dobit ćemo vrijednost brutto produkta u visini od 208.000 — 240.000.—Din $(8.000 \times 26 - 30 \text{ Din} = 208.000. — 240.000. — \text{Din})$. Veću produktivnost jedinice površine teško bismo postigli sjetvom bilo koje poljoprivredne kulture (na pr. ekvivalent u pšenici za ovo bi bio prinos od 70—80 mtc).

Odavle proizlazi odgovor, da na velikom broju naših dobara ima realnih uvjeta za razvoj mliječne govedarske proizvodnje u najintenzivnijem stepenu. Kojim ćemo putem ići do tog cilja? Treba poći od naših mogućnosti i od naših potreba. Mi ne možemo sva naša dobra odmah staviti u pogon u granicama njihovih potencijala površina. Da te površinske potencijale potpuno iskoristimo, trebalo bi na dobra dopremiti veliki broj krava i sagraditi mnogo staja. Za takvu akciju nemamo sredstava, a nemamo ni potrebe. Ne moraju sva naša imanja biti govedarski objekti, to više, što svuda na dobrima nema ni podjednako dobrih uvjeta za razvoj ove grane. Razumna postepenost bit će i ovdje potrebna. Treba se ograničiti u početku na vrlo mali broj dobara, na ona, koja s gledišta uvjeta proizvodnje i plasmana mlijeka na tržište imaju najviše izgleda, da će najbrže doći do cilja. Njih treba do kraja njihovih mogućnosti kompletirati kravama i potrebnom opremom, pa dobrim stručnim kadrom, kako bi se u najkraće vrijeme takva dobra pretvorila u moderna usko specijalizirana mliječna gospodarstva, na kojima bi stekli prva iskustva. Ta će nam iskustva korisno poslušiti kao korektor u daljnjim akci-

jama na tom planu, izbjeći ćemo lutanjima, koja su neizbježna u svim poslovima, koji se rade bez iskustva. Kad na taj način, kod dva ili tri ovakva mliječna gospodarstva steknemo dovoljno iskustva u organizaciji proizvodnje i dobijemo jasnu predodžbu o unosnosti ovog tipa gospodarenja, krenuli bismo dalje s pribranim snagama u šire zahvate. Idući ovim putem najsigurnije ćemo i najbrže doći do cilja. Imanja će moći sadašnju mliječnu proizvodnju povećati za nekoliko puta i u dovoljnoj mjeri opskrbiti potrošačke centre mlijekom i mliječnim prerađevinama.